

NÚM DE REF.: AFS_2025/ 001-02
DENOMINACIÓ : AFS_ El camí a l'escola
SITUACIÓ: Barcelona
LOCALITZACIÓ : Eixample
DATA D'ACTIVITAT: 1985
AUTOR FITXA: Eduard Milan i Garcia
ENTITAT: APROPAT
TIPOLOGIA: Memòria històrica
CONTEXT: Ensenyament
ALTRES DADES: Generalitat de Catalunya

Angeleta Ferrer i Sensat (18 de maig de 1904–30 de novembre de 1992) va ser una dona polièdrica: científica, naturalista, pedagoga... Una figura que, si fem servir una metàfora mineral, va assolir la seva estabilitat energètica al llarg de tota una vida dedicada al coneixement i a l'educació.

Aquesta imatge ens convida a contemplar el seu llegat des de múltiples perspectives, sense necessitat d'un ordre estricte. Cada faceta de la seva trajectòria és una aportació que ens enriqueix, que ens inspira, que ens transforma.

Una mostra d'aquesta mirada vital la trobem en el seu escrit *“El camí d'anar a l'escola cada dia és diferent”* (1985), publicat a la revista *Infància*, ja octogenària. Aquest text, senzill i proper, condensa amb delicadesa el seu projecte de vida: una pedagogia arrelada en la quotidianitat, oberta a la sorpresa i atenta a la infància.



PUBLICACIÓ DE REFERÈNCIA:

El camí de casa a l'escola
Perspectiva Escolar 267
Publicació de Rosa Sensat
Setembre de 2002
<https://www.rosasensat.org/revista/el-cami-de-casa-a-lescola/>



Obra de Salvador Navarro Sorigué (1995) a Àngels Ferrer, a la plaça d'Angeleta Ferrer (districte de Sant Martí, Barcelona)

PUBLICACIÓ DE REFERÈNCIA:

In-fàn-ci-a 23
REVISTA DE L'ASSOCIACIÓ DE MESTRES ROSA SENSAT
Març-abril 1985
https://www.rosasensat.org/magazines/in-fan-ci-a/23/icat_23.pdf

“Afirmo que l'educació és més obra d'amor que de ciència, i que no hi ha res tan difícil i interessant com descobrir i formar la persona humana”
Angeleta Ferrer i Sensat



El camí d'anar a l'escola cada dia és diferent

Records d'unes hores viscudes a l'escola

Angeleta Ferrer i Sensat

(Transcripció)

Fa molts anys, quan jo estava en actiu, en els centres de segon ensenyament, sempre em reservava, dintre de les activitats del meu Seminari de ciències naturals – a part de les classes amb grups de cinquè, sisè i COU – la intervenció en els “Estudis de la Natura” de dos o tres grups d'alumnes de primer curs.

Aquella matinada, nens i nenes de deu anys que començaven el batxillerat, em feien una gran il·lusió i recordo haver passat amb ells hores inefables... La seva espontaneïtat, l'alegria interna que traspuaven, el total donar-se a fer, a l'acció, plena de mobilitat, una mica incontrolada, la mirada neta i clara, confiada, creava de seguida una relació cordial, verament amistosa entre els membres del grup-classe, mestra i alumnes. El diàleg s'establia fàcil i sincer, sense reserves.

A mi, m'interessava fer-los adonar del món natural que ens voltava, sensibilitzar-los davant les meravelles de fenòmens i formes; volia aconseguir que el copsessin, el món, integralment, en la seva bellesa i que els prenguéssim la inquietud de voler esbrinar-lo i estimar-lo intensament.

Calia ensenyar-los a obrir els ulls i saber mirar la natura perquè es fessin càrrec de l'entorn natural on transcorren les nostres vivències.

“L'assignatura” imposada en els plans d'estudi d'aquell temps s'anomenava “Estudis de la Naturalesa” i també, més tard, “Ciències Cosmològiques” i la cursaven els tres primers cursos de batxillerat.

En el primer contacte amb els deixebles, en una conversa on analitzàrem el medi que ens voltava i anomenàrem els seus fenòmens i elements constitutius, amb els quals topaven cada dia els infants, se m'ocorregué fer-los aquesta pregunta: Cada dia quan veniu a l'escola seguiu el mateix camí?

Tots sense pesar-s'hi, en una veu unànime, em contestaren afirmativament. I cadascun explicava el seu camí d'anar a l'escola: els noms dels carrers, les cantonades, les tendes...

-I aquest camí que seguiu, sempre és el mateix? -vaig inquirir.

-Sí -digueren-. Les cases, els cotxes, els arbres, i fins la gent, tot és igual.

Una nena va interrompre.

-Però a vegades plou i tothom va amb paraigua.

Aquesta resposta dóna una sortida al diàleg, obre una porta de suggeriments i provoca una intervenció col·lectiva, tumultuosa.

-I altres dies fa sol.

I- a l'hivern fa fred i anem abrigats.

-I a l'estiu fa calor i anem amb màniga curta.

-I els arbres són secs a l'hivern i despès es cobreixen de verd fullam que ens fa ombra...

-Sí -diuen -, però cada dia és diferent.



ANC_174063_98069 (1932-1933)

Primers alumnes de l'Institut-Escola amb els seus professors durant una excursió al Montseny



ANC_173235_98182 (1936)

INSTITUT ESCOLA

Nen d'una colònia infantil de rereguarda carregant un carro amb ajut d'una forca, a la masia Can Surell

Escrivim a la pissarra: **EL CAMÍ D'ANAR A L'ESCOLA CADA DIA ÉS DIFERENT.**

Hem arribat al moment de proclamar la importància d'adonar-nos de les diferències de cada dia en aquest camí d'anar a l'escola. I de les de tots els camins que seguim. La nostra vida i la de tots els éssers és un esdevenir constant, un camí continuat, una successió de moments irrepetibles.

Amb el mateix entorn, els moments i les seves circumstàncies, i l'emoció que ens produeixen són nous cada minut que passa. El mateix carrer a les mateixes hores, amb els mateixos elements estructurals -edificis, vegetació, les pedres que trepitgem a les voreres o les llambordes- és un altre als nostres ulls cada vegada que hi passem, quan la llum i els seus reflexos, la mullena o la pols hi cauen i el cobreixen.



ANC_173976_242168 (1935—1936)

Alumnes de l'Institut-Escola parlant amb la seva professora Àngels Ferrer, a un bosc



ANC_174039_192354 (1932-1936)

Alumnes i professors de l'Institut-Escola asseguts sota l'alzina del turó de Can Surell

Si cada dia cerquem i sabem veure les diferències ambientals, sabrem “disfrutar” d'aquests canvis que ens ofereix l'entorn, i anirem pel món més contents, serem persones sensibles, serem persones vibrants amb el do de poder percebre i expressar amb paraules, el que esdevé al nostre entorn en la seva evolució de cada moment.

Per això, cal ensenyar i acostumar els infants, des de molt petits, **a anar amb els ulls ben oberts** i saber mirar bé. Si això fem -els direm-, veurem coses meravelloses que ens colpiran i ens faran fruir. Ens tornarem observadors i conscients; la nostra sensibilitat augmentarà i un cúmul de sensacions es produirà en nosaltres, i donarà una resposta adequada a cada impressió rebuda. I s'acreixeran les nostres ganes de saber coses, i el desig i la febre de treballar per descobrir-ne de noves que poden ser realitats insospitades.

Serem nosaltres mateixos els qui ens anirem formant, de bon matí, abans d'arribar a l'escola, mentre hi anem per un mateix camí sempre diferent.



ANC_173328_98276 (1936)

Nena [d'una colònia infantil de rereguarda] amb un llibre a la falda, a un camp de la masia Can Surell

Ja mai he deixat de trobar en la mainada un ressò positiu, una actitud entusiasta en plantejar aquests conceptes.

I, en fer-ho, les respostes flueixen, tothora, nombroses, i sempre els fets conseqüents ens han donat temes de descoberta i experimentació amb escreix.

Més que tot, és que aquells infants d'aleshores han arribat a homes i dones que no hauran deixat mai d'anar pel món i per la vida sense percebre el camí de cada dia i fruit-ne amb unció.

Tot això em porta a fer un repàs retrospectiu dels moments de la meua vida professional i recordar les rutes i el comportament dels nois i noies, de cada ambient que he hagut de viure. Les seves reaccions eren d'una identitat absoluta. No els passava res per alt, i sempre els infants de cada lloc han arribat a l'aula amb les butxaques plenes de petits tresors trobats en el camí d'anar a l'escola.

Les seves troballes i observacions ens alertaven a tots, una sola observació o una troballa era l'incentiu que ens movia, ens transmetia l'interès i provocava la intenció i el desig de sentir-lo, també, aquell goig, i percebre el color, el perfum, el xiscle, la frescor, l'emoció del fet nou de cada dia. I l'esperit s'obria a l'afany de coneixement i recerca de nous fets, afany que, per reiteració, esdevé habitual i voluptuós.



ANC_174196_192409 (1936)
Alumnes de l'Institut-Escola caminant per un sender de muntanya, a [la Vall Ferrera]



ANC_173590_243792 (1934)
Alumnes de l'Institut-Escola caminant per un bosc acompanyant un grup de micòlegs i boletaires, al Montseny

En els anys trenta, els nois i noies de l'Institut-Escola, en el seu camí del Parc de la Ciutadella, es tornàvem sensibles al perfum intensíssim dels tarongers o dels til·lers del passeig, en la seva florida; o proclamàvem l'obertura de les gemmes dels castanyers bords i la floració de l'arbre de l'amor i dels salzes i també de les petites plantes - pensament, primula, violer groc, iris blancs i morats- que ornamentaven els parterres. O dels nenúfars i les cales de l'estany que voltaven l'escultura de Llimona. Arribaven a l'Institut amb les mans plenes de fruits voladors de l'om, de l'auró i de la freixa, de tavelles d'acàcia i dels de bolade la tuia o el xiprer, que collien de terra. O de la massa flonja blanca i sedosa formada pel despertar primaveral de les albes, que cobria el passeig de dalt com si fos una nevada. Eren els nostres nois i noies els qui anunciaven l'arribada dels primers falziots i orenetes, que xisclaven en creuar el cel blau de primavera, i els que portaven erugues de la ruda i el pebrell per seguir-ne l'evolució i alliberar, més tard, les papallones. I recollien fulles de tardor, de color rojos, ocres i daurats, per extreure'n el pigment. I col·laboraven en la poda dels arbres ajudant els jardineros.



ANC_174262_217970
Alumnes de l'Institut-Escola dibuixant del natural al parc de la Ciutadella 1932 - 1936



ANC_173993_98038
Estany artificial, al parc de la Ciutadella 1932 - 1936



ANC_173931_217890
Alumnes de l'Institut-Escola observant les plantes d'una zona enjardinada, al parc de la Ciutadella 25/04/1933



ANC_174067_243936
Alumnes de l'Institut-Escola observant la poda dels plàtans del parc de la Ciutadella Tardor 1935

En una situació semblant em vaig trobar els anys quaranta a Madrid, on el meu centre de treball era contigu al Parc del Retiro, i les noies estudiantants recollien els tresors i tenien les vivències, mentre arribaven a l'escola pels caminets plens de frescor i encant d'aquells seculars i magnífics jardins.

A Reus, primer, i vint anys més tard a Mataró, encara foren més fàcils i nombroses les troballes.

Recordo que a la ciutat del Baix Camp, dintre els carrers mateixos, plens d'activitat plens i tràfec comercials, desfruitàvem contemplant, mentre baixàvem tots plegats pel carrer de Jesús cap a l'Institut, els talls de grossos mol·luscs fòssils, inclosos en les lloses calcàries que empedraven les voreres i que quan la pluja les mullava, els animals empedreïts ressaltaven vivament, s'enfosquia el seu color i mostraven tots els detalls de la seva estructura. Era preciós, digne de la més nomenada exposició d'art pictòric.

Els nois i les noies que venien dels "masets" per un caminet rural, trobaven i portaven mil coses; aigües de les basses per a observacions microscòpiques; branques d'ametller, esbarzer o d'espinal florit; les primeres roselles dels camps; males herbes dels sembrats -pixallits, corretjoles i ravenisses-; les quals coses, per a nosaltres, constituïen un excel·lent material d'estudi. Ens donaven la notícia de l'existència d'ous de sargantana o de nius de vespa o de formigues, en un marge argilós, o que l'endemà naixerien pollets en una granja, per si volíem anar-hi.

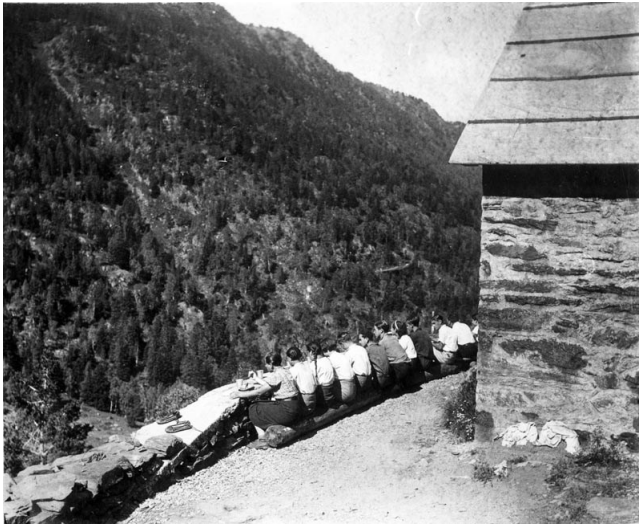
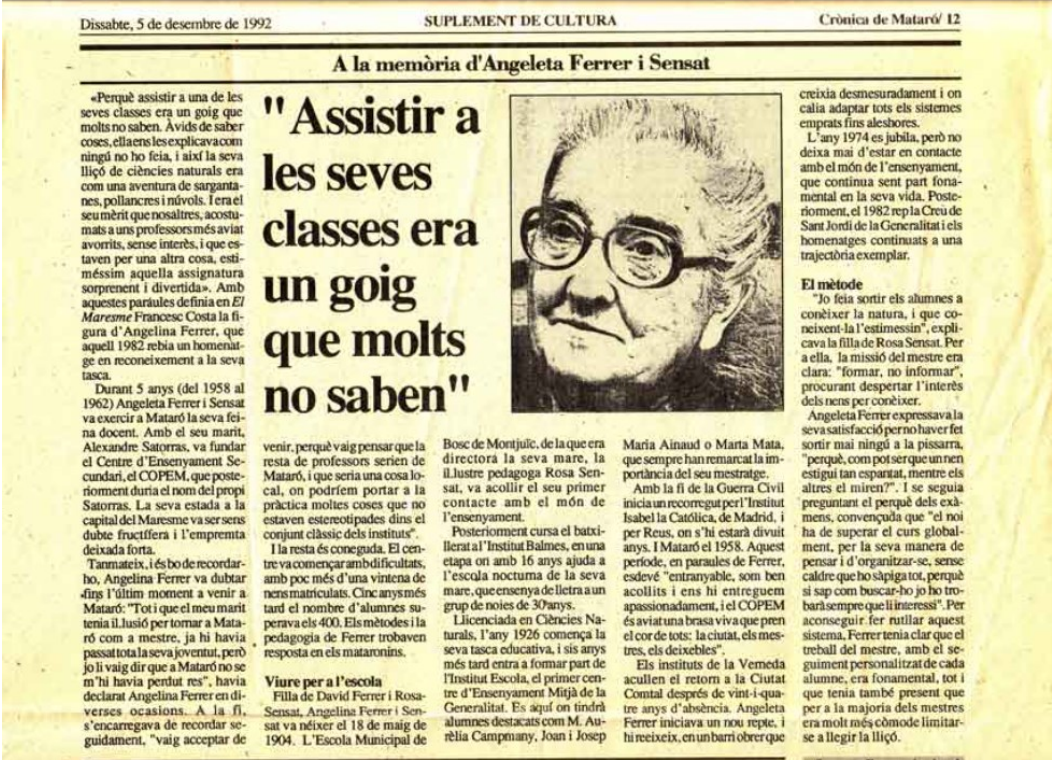
A Mataró la gent de mar, després, d'una tempesta, quan les rieres baixaven plenes, veien la franja, bruta pels sediments, que enrogia la mar i podien observar, quan retornava la calma, després d'una torrentada, els petits llits de riu que s'havien format a la platja on, en miniatura, es reproduïen tots els accidents i la topografia de les grans vies fluvials i meandres, illes de dipòsit, platgetes en les corbes, terrasses i dipòsits de sediments ordenats.

I anaven seguint l'evolució dels conreus del Maresme, camps de verdura o de flors -clavells, gladiols, crisantems. I els nois que passaven per la plaça de vendre portaven tota mena de material d'estudi que els donaven, generosament, peixateres i pàgeses.

Era un obrir d'ulls, un començar de bon matí l'interès per la vida i l'amor i curiositat per la natura.

És altament formador per als infants saber aprofitar aquests incalculables tresors que ens ofereix, constantment, el nostre entorn.

Penso que el paper del mestre és primordial, en aquest aspecte, i ha de saber esperonar la sensibilitat i l'interès de l'infant i ajudar-lo a seguir un camí de descoberta, d'investigació.



ANC_174191_192392

Alumnes de l'Institut-Escola dinant a l'aire lliure al refugi de la Vall Ferrera

(04/07/1936 - 10/07/1936)

És desitjable, i convé, que els nens i les nenes aprenguin a “bada”, a saber bada; vull dir que sàpiguen abocar-se a un embadaliment silenciós, conscient, inquisidor, que els faci sentir el plaer de la contemplació; i davant d'un paratge natural sàpiguen constatar-ne la figura específica, però perpètuament evolutiva, mutable i polifacètica.



ANC_174105_243982

Alumnes de l'Institut-Escola al laboratori, observant amb els microscopis (1936-1937)

AGRAIMENTS:

A l'Associació de Mestres Rosa Sensat, a la seva biblioteca i a les seves dones, a Pau Raga

Eduard Milan i Garcia
Agrupació per la Protecció del Patrimoni (Apropat)



Tardor 2025